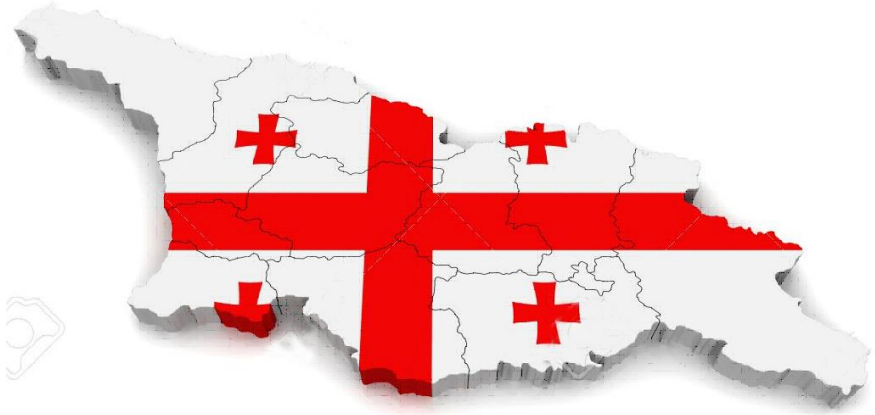

ISSN 2449 – 2825

E ISSN 2449 – 2833

პოლიტიკა

სამეცნიერო ანალიტიკური ჟურნალი

2022

ტომი 6

N 2

მარტი-აპრილი

სკმპ PSAGE

საქართველოს პოლიტიკურ
მეცნიერებათა ასოციაცია
Georgian Political Science
Association

ივანე ჯავახიშვილის
სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
პოლიტიკის მეცნიერებათა
დეპარტამენტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State
University Department of Political
Sciences

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი
Institute of Political Science
Ili State University

რედკოლეგია
მალხაზ მაცაბერიძე (თსუ,
მთავარი რედაქტორი), ლაშა
ჭანტურიძე (ნორვიჩის უნი-
ვერსიტეტი, აშშ), სტივენ ჯონსი
(აშშ, მაუნტ ჰოლიოკის კოლე-
ჯი), გრიგოლ უბირია (კანზერის
უნივერსიტეტი, ავსტრალია)
სალომე დუნდუა (თსუ), ნანა
მაჭარაშვილი (საქართველოს
საზოგადოებრივ საქმეთა ინ-
სტიტუტი), ზვიად აბაშიძე
(თსუ)

ჟურნალი გამოდის ორ თვეში
ერთხელ
სტატია მოგვარდება
მისამართზე:
politika@yahoo.com,
მოთხოვნები, რომელსაც უნდა
აკმაყოფილებდეს სტატია იხ.
ჟურნალის ელექტრონულ
მისამართზე

ჟურნალი რეგულირებადი
This journal is peer-reviewed

ნიკა გიგაური *

შემოსავლების დივერსიფიკაცია და შიდაპარტიული დემოკრატიის გამოწვევები თანამედროვე ქართულ პარტიულ სპექტრში

აბსტრაქტი

მოცემული კვლევის მიზანია 2008-2020 წლებში საპარლამენტო არჩევნების მაგალითებზე განვსაზღვროთ რა ტიპის კორელაცია არსებობს პარტიების ფინანსურ რესურსებსა და მათ ინსტიტუციურ მდგრადობას შორის, ასევე მნიშვნელოვანია გავანალიზოთ რა ტიპის ურთიერთმიმართება არსებობს პარტიების სტატუსსა (სამთავრობო/ოპოზიციური) და ფინანსების დივერსიფიკაციას შორის. მოცემულით კი ავხსნით, რამდენად შეძლო საბიუჯეტო დაფინანსებამ შიდაპარტიული მმართველობითი სტრუქტურის დემოკრატიულობის და საკანონმდებლო ორგანოში წარმომადგენლობითობის ზრდა. კვლევაში მოცემულია თანაფარდობა პარტიათა სახელმწიფო დაფინანსებაზე დამოკიდებულებისა და მათ ელექტორალურ წარმატებას შორის, ასევე რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიით გაანალიზებულია თანამედროვე ქართული პოლიტიკური პარტიების შიდაპარტიული დემოკრატიის ძირითადი გამოწვევები.

ნაშრომში საკვლევ კითხვებზე პასუხის გასაცემად გამოყენებულია კვლევის თვისებრივი მეთოდები, კერძოდ მონაცემთა მეორეული ანალიზი, დოკუმენტების ანალიზი და შედარების მეთოდი, რომლის მეშვეობითაც კვლევაში ერთმანეთს შედარებულია სახელმწიფოზე ფინანსურად დამოკიდებული და დამოუკიდებელი პოლიტიკური პარტიების ინსტიტუციური შესაძლებლობები, ასევე კვლევა ემყარება თვისებრივი კვლევის კიდევ ერთ ტექნიკას - ექს-

* პოლიტიკის მეცნიერების მაგისტრი

პერტთა გამოკითხვას, აღნიშნულმა კი თემის სიღრმისეულად შესწავლას შეუწყო ხელი.

ნაშრომი შედგება შესავლის, ძირითადი ნაწილისა და დასკვნისგან. შესავალში განხილულია კვლევის აქტუალურობა და სიახლე, ასევე მოცემულია კვლევის დიზაინი და მეთოდოლოგიური საფუძვლები. პირველ თავში რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიის კონტექსტში კრიტიკულადაა გაანალიზებული პოლიტიკური პარტიების ფინანსური რესურსებისა და ინსტიტუციონალიზაციის შესახებ არსებული თეორიები. მეორე და მესამე თავი მოიცავს ემპირიული მონაცემებისა და კვლევის ძირითადი შედეგების მიმოხილვას, ხოლო დასკვნაში წარმოდგენილია კვლევის მიგნებები.

საკვანძო სიტყვები: საბიუჯეტო დაფინანსება, შიდაპარტიული დემოკრატია, არჩევნები, პარტიული ორგანიზაცია, ელექტორალური წარმატება.

შესავალი

საყოველთაოდ აღიარებული მოსაზრების თანახმად, პოლიტიკური პარტიები დემოკრატიული მმართველობის ერთ-ერთ აუცილებელ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს (Sartori, 2015). როგორც ცნობილია, საქართველოში ეტაპობრივად მყარდება საპარლამენტო მმართველობა და 2024 წლისთვის სრულად პროპორციული საარჩევნო სისტემა იქნება (მაცაბერიძე, 2019). აღნიშნული ცვლილებების მომხრეები მრავალპარტიულ პარლამენტსა და კოალიციური მთავრობის ფორმირების იდეას ემხრობიან, შესაბამისად საქართველოს პოლიტიკურ სისტემაში პოლიტიკურ პარტიათა მნიშვნელობა კიდევ უფრო იზრდება. ბუნებრივია, აღნიშნული ცვლილებების ეფექტურად დანერგვასა და იმპლემენტაციას ინსტიტუციურად და ფინანსურად მდგრადი პოლიტიკური პარტიები სჭირდება, რათა შესაძლებელი გახდეს კოალიციების ფორმირება, თანმიმდევრული, საგნობრივი და სტრატეგიული პოლიტიკის განხორციელება, პარ-

ტიების მიერ ინტერესების გაერთიანება და პოლიტიკის შექმნა კი თანამედროვე ქართული პარტიული სპექტრის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევაა (ქობალია, 2020).

საქართველოში პოლიტიკური პარტიების სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსების საკითხი მუდამ დისკუსიის საგანს წარმოადგენდა. 2008 წლიდან გაიზარდა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან პარტიების დაფინანსება, ამ მხრივ ბოლო ცვლილებები 2020 წლის ივლისში განხორციელდა (გამარტივდა საბიუჯეტო დაფინანსების მოპოვება), მიუხედავად აღნიშნულ კანონში შეტანილი არაერთი ცვლილებისა, საკვლევ პერიოდში სახელმწიფო დაფინანსების იდეა უცვლელი დარჩა, კანონის მიზანია შექმნას „პოლიტიკური პარტიების საქმიანობის, მათ შორის, სახელმწიფო ბიუჯეტიდან მათი დაფინანსების დახვეწილი, მარტივი სისტემა, რაც ხელს შეუწყობს არჩევნების ჩატარებას თავისუფალ, სამართლიან, თანასწორ გარემოში და შექმნის პარტიული სისტემის განვითარების უკეთეს შესაძლებლობას“ (საქართველოს პარლამენტი, 2020). ამასთან, კანონის განმარტებითი ბარათის მიხედვით, კანონში შეტანილი ცვლილებები მცირე პარტიებს მეტი დაფინანსების მოპოვების შანს აძლევს.

პარტიების საბიუჯეტო დაფინანსებასთან დაკავშირებით დებატები 2020 წლის ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნების შემდგომ კვლავ აქტუალური გახდა, მმართველი გუნდის ინიციატივით წარმოდგენილი იქნა საკანონმდებლო ინიციატივა, რომლის მიხედვითაც პოლიტიკურ პარტიებს საბიუჯეტო დაფინანსება შეუწყდებათ ან შეუჩერდებათ თუ საპარლამენტო მანდატების ნახევარს მაინც არ აითვისებენ (civil.ge, 2020), თუმცა იდეა, რომ სახელმწიფო აფინანსებდეს პოლიტიკურ პარტიებს კვლავ ძალაში რჩება. აღნიშნულ საკანონმდებლო ინიციატივას „ვენეციის კომისიისა“ და „ეუთო/ოდირის“ კრიტიკული შეფასება მოჰყვა, რომლის მიხედვითაც კანონპროექტი ხელს შეუშლის ქვეყანაში პლურალისტური პარტიული

სისტემის შექმნასა და შექმნის უთანასწორო გარემოს (Venice Commission-OSCE/ODIHR, 2021).

როგორც ცნობილია, არსებობს პარტიების შემოსავლის სამი მთავარი წყარო: საწევრო შენატანები, კერძო შემოწირულობები და სახელმწიფო დაფინანსების პირდაპირი და ირიბი გზები (Nassmacher, 2006). აღსანიშნავია, რომ პოსტკომუნისტური ქვეყნების უმეტესობაში დანერგილია პარტიების სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსება. პარტიის ბიუჯეტში სახელმწიფო ფულის წილი შეიძლება იყოს ძალიან მაღალი და უახლოვდებოდეს 70-80%-ს. მკვლევრები ირწმუნებიან, რომ სახელმწიფო დაფინანსება საფრთხეში აგდებს პარტიებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის კავშირს, წარმოქმნის მომხვეჭელობას და არახელსაყრელ მდგომარეობაში აყენებს პარტიებს, რომლებიც მეტად მცირერიცხოვანია დაფინანსების მისაღებად. ყველაზე ხშირად ისმის კრიტიკა, რომ სახელმწიფო დაფინანსება ამცირებს საჭირო მოტივაციას, დამყარდეს პარტია-საზოგადოებრივი კავშირები (Biezen v. I., 2003). აღნიშნული კუთხით საქართველოში ჩატარებული კვლევის მიხედვით, ფინანსური შემოსავლების ძირითადი წყარო, სახელმწიფო დაფინანსება და ასევე კერძო ბიზნესისგან მიღებული შემოწირულობებია (ნოდია & სქოლტბახი, 2006). როგორც ვხედავთ, პოლიტიკური პარტიების საბიუჯეტო დაფინანსება არის სახელმწიფოს ხელშეწყობი როლი პოლიტიკური პარტიების განვითარებისთვის, მაგრამ მოაქვს კი ეს შედეგი პარტიების სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებას? დღეს უფრო მეტადაა ქართული პარტიული სპექტრი ინსტიტუციონალიზირებული ან ელექტორალურად მდგრადი ვიდრე სახელმწიფო დაფინანსების მიღებამდე იყო? ეს ის შეკითხვებია, რომლების ისმება, როდესაც პარტიების საბიუჯეტო დაფინანსების კანონის შესახებ დისკუსიისას წარმოიშვება. აღმოსავლეთ ცენტრალურ ევროპაში გამოკვეთილი ტენდენციის თანახმად, მაღალი ელექტორალური არასტაბილურობა პარტიების დაბალი პოპულარობა,

პარტიის წევრთა სიმცირე, სუსტი პარტიული იდენტობა, სამოქალაქო საზოგადოებაში პარტიების სუსტი საფუძველი და სახელმწიფოზე მათი ფინანსური დამოკიდებულება - სუსტი პარტიული ინსტიტუციონალიზაციის ყველაზე თვალშისაცემი ნიშნებია (Toka, 1997). შესაბამისად, საინტერესოა შევისწავლოთ თუ რა გავლენა იქონია სახელმწიფო ბიუჯეტიდან პარტიების დაფინანსებამ თანამედროვე ქართული პარტიული სპექტრის ინსტიტუციურ მდგრადობაზე და გავანალიზოთ ქართული პარტიების შიდაპარტიული დემოკრატიის გამოწვევების ძირითადი ტენდენციები.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, კვლევა მიზნად ისახავს 2008-2020 წლებში საპარლამენტო არჩევნების მაგალითებზე შევისწავლოთ რა ტიპის კორელაცია არსებობს პარტიების ფინანსურ რესურსებსა და მათ შიდაპარტიულ დემოკრატიას შორის. მოცემულით კი ავხსნით, რამდენად შეძლო საბიუჯეტო დაფინანსებამ პარტიების მმართველობითი სტრუქტურის დემოკრატიულობისა და წარმომადგენლობითობის ზრდა, თუ პირიქით, გამოიწვია მხოლოდ პარტიების „ფიზიკური გადარჩენა“.

რესურსებზე დამოკიდებულების თეორია და შიდაპარტიული დემოკრატიის ცნების გადაზრება

აღნიშნული კვლევა ემყარება რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიას. აღნიშნული თეორიის მიხედვით, რადგან სახელმწიფო დაფინანსება დემოკრატიულ ქვეყნებში პოლიტიკური პარტიებისთვის სულ უფრო ხელმისაწვდომია, პარტიები უფრო და უფრო დამოკიდებულები ხდებიან საჯარო ფინანსებზე, ისინი ორიენტირებული ხდებიან აღნიშნული დაფინანსების შენარჩუნებაზე, რაც პარტიულ პოლიტიკაში ახალ გამოწვევებს წარმოშობს. აღნიშნული თეორიული ნაზრევი უკავშირდება ნიკოლ ბოლეიერის (Bolleyer, 2020) ნაშრომს „სახელმწიფო დაფინანსების წნეხი ინტერესთა ჯგუფებში, პოლიტიკურ პარტიებსა და მომსახურებაზე ორიენტირე-

ბულ ორგანიზაციებში“, სადაც ავტორი ავითარებს აზრს, რომლის მიხედვითაც, მიუხედავად იმისა, რომ ტრადიციულად პარტიები ანგარიშვალდებულები არიან ამომრჩევლებისა და წევრების წინაშე, პარტიები მუდმივი სახელმწიფო დაფინანსების მიღების გამო, ერიდებიან პოლიტიკური კურსების ცვლილებას, რაც ამორებთ მათ ამომრჩევლის ინტერესებისგან (Bolleyer, 2020). აღნიშნულიდან გამომდინარე კი, სახელმწიფო დაფინანსების ზეწოლა, რაც გულისხმობს პარტიის ფინანსებში სახელმწიფო დაფინანსების ხვედრითი წლის ზრდას, ამცირებს საწევო შენატანების ოდენობას, რაც თავის მხრივ ზეგავლენას ახდენს პარტიის სტრუქტურის შესუსტებაზე (Bolleyer & Correa, 2020).

აგრეთვე აღსანიშნავია, რომ რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიის ერთადერთი სამიზნე მხოლოდ სახელმწიფო დაფინანსება არაა, არამედ სხვადასხვა ტიპის ფინანსურ წყაროზე დამოკიდებულებას შეიძლება ჰქონდეს განსხვავებული გავლენა პოლიტიკურ პარტიებზე, განსაკუთრებით კერძო შემომწირველებს. სახელმწიფო დაფინანსების მსგავსად შესაძლოა კერძო შემომწირულობებზე პარტიის ფინანსურმა დამოკიდებულებამ გამოიწვიოს პარტიის საქმიანობის არა საჯარო არამედ კერძო ინტერესებზე დამოკიდებულება (Billis, 2010). ამასთან, ბოლეიერის მტკიცებით, თუ საწევრო გადასახადი პარტიის ბიუჯეტის მნიშვნელოვანი შემოსავლის წყაროა, ორგანიზაციული დაქვემდებარებულობა სახელმწიფო დაფინანსების ზეწოლის მიმართ ნაკლებად არის გამოხატული (Bolleyer, 2020)

ზემოთაღნიშნული თეორიული ჩარჩო კვლევისთვის რელევანტურია იმ კუთხით, რომ საქართველოში თითქმის ოც წელზე მეტია, რაც პოლიტიკური პარტიები საჯარო დაფინანსებას იღებენ, თუმცა კვლავაც პრობლემას წარმოადგენს პარტიათა ინსტიტუციური და ფინანსური მდგრადობა, შესაბამისად რესურსებზე დამოკიდებულების თეორია გვაძლევს გარკვეულ ახსნებს და წარმოშობს მოლოდინებს, თუ რა გავლენა აქვს სახელმწიფო დაფინანსებას პარ-

ტიული პოლიტიკის განვითარებაში. არსებობს მოსაზრება, რომ პოლიტიკური პარტიები სახელმწიფო დაფინანსებასთან დაკავშირებით რამდენიმე საფრთხეს ხედავენ. პირველი ესაა დაფინანსებაზე ხელახლა წვდომის პრობლემა, ხოლო მეორე საკითხია პარტიის დიდი ორგანიზაციის შენარჩუნების პრობლემაში ხარჯების ზრდა, რაც პარტიის ლიდერებს უბიძგებს უარი თქვან პარტიული ორგანიზაციის განვითარებაზე (Bolleyer, 2020). შესაბამისად, რესურსებზე დამოკიდებულების თეორია ხაზს უსვამს პარტიული შემოსავლების დივერსიფიკაციის მნიშვნელობას და დაფინანსების კონკრეტულ წყაროზე დამოკიდებულების შედეგად წარმოქმნილ დაუცველობის განცდას, რაც მეტწილად, სწორედ, სახელმწიფო დაფინანსებასთანაა კავშირში.

შიდაპარტიული დემოკრატიისა და პარტიათა ინსტიტუციური მდგრადობის კვლევის მხრივ აღსანიშნავია სიუზან სქეროუს, პოლ ვებისა და თომას ფოუგანკის ნაშრომი „პოლიტიკური პარტიების ორგანიზება: წარმომადგენლობა, მონაწილეობა და ძალაუფლება“ (Scarrow, Webb, & Poguntke, 2017). აღნიშნულ ნაშრომში წარმოდგენილია კვლევა, რომელიც სწავლობს თანამედროვე საპარლამენტო დემოკრატიებში პოლიტიკური პარტიების ორგანიზების საკითხებს. სიუზან ე. სქეროუსა და პოლ ვებს მიაჩნიათ, რომ პარტიის შიდა ორგანიზაციის გააზრება სამი განზომილების საფუძველზე უნდა მოხდეს: სტრუქტურული განზომილება, რესურსების განზომილება და წარმომადგენლობის განზომილება. სტრუქტურული განზომილების შესწავლისას სქეროუს პირველ რიგში განსაზღვრავს პარტიის შიგნით ლიდერის ავტონომიას / ლიდერის შეზღუდულობის ცვლადს, ამ მხრივ მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ რა უფლებები აქვს პარტიის ლიდერს? როგორ იღებს ის გადაწყვეტილებებს? არის ას ავტორიტარული, ერთპიროვნული მმართველი თუ საკუთარ გადაწყვეტილებებს უთანხმებს პარტიის სხვა წევრებს. ლიდერის ავტონომია შეიძლება შეიზღუდოს პარტიის აღმასრულებელი საბჭოს

ან პარტიის წევრობის ორგანიზაციის მიერ. და პირიქით, ლიდერები შეიძლება იყვნენ ძალიან ავტონომიურები, დამოუკიდებლად შეეძლებათ განსაზღვრონ პარტიის პოლიტიკა და პრიორიტეტები, რაც ასუსტებს შიდაპარტიულ დემოკრატიას. ასევე სქეროუ გამოყოფს კოორდინაციისა და ერთობის კრიტერიუმს, რაც იკვლევს თუ რამდენადაა პარტიის შიგნით იდეოლოგიური თუ თემატური კონსენსუსი, როგორია პარტიის შიდა ჯგუფებს შორის კონსენსუსი. როგორც ცნობილია, თანამედროვე პარტიები იდეურად მრავალფეროვანი წევრებისგან/ფრაქციებისგან, ამიტომ თუ პარტია არის დაქუცმაცებული და შიდა ჯგუფები ძირითად საკითხებში ვერ თანხმდებიან მაშინ საქმე გვაქვს დეზინტეგრაციასთან/ ერთობისათან, ხოლო თუ მათ შეუძლიათ თანამშრომლობა და პარტიის მთლიანობის შენარჩუნება მაშინ სახეზეა კოორდინაცია.

პოლიტიკური პარტიების ფინანსური შემოსავლების დივერსიფიკაცია 2008 – 2020 წლებში

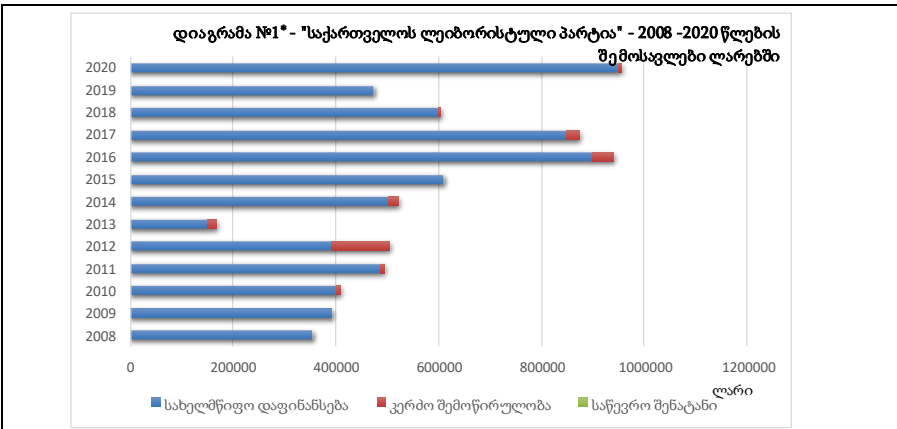
სახელმწიფო ბიუჯეტიდან პოლიტიკურ პარტიათა დაფინანსების იდეა მიზნად ისახავს ფინანსურად მდგრადი პოლიტიკური პარტიების ფორმირებას, რომლებიც შეძლებენ იყვნენ დამოუკიდებელი პოლიტიკური აქტორები და გაატარებენ თანმიმდევრულ პოლიტიკურ კურსებს. სანამ უშუალოდ საკვლევი პარტიების ფინანსური შემოსავლების მიმოხილვაზე გადავიდოდეთ და გავანალიზებდეთ მათ სახელმწიფოზე დამოკიდებულების/დამოუკიდებლობის ხარისხს, მნიშვნელოვანია მოკლედ მიმოვიხილოთ საქართველოში არსებული პარტიათა საბიუჯეტო დაფინანსების სამართლებრივი მექანიზმები.

საქართველოში მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანების შესახებ კანონი 1997 წელს იქნა მიღებული, ხოლო პოლიტიკურ პარტიათა სახელმწიფო დაფინანსების მექანიზმი 2000 წლიდან ამოქმედდა, ამასთან 2008 წლიდან მოყოლებული განსაკუთრებით იზრ-

დებოდა პარტიათა დაფინანსება. 2008 წელს არსებული მექანიზმით, სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებას ის პოლიტიკური პარტია იღებდა, რომელმაც საპარლამენტო არჩევნებში გადალახა 4%-იანი. პარტიების დაფინანსება გამოითვლებოდა ფორმულით, რომელშიც ყურადღება მახვილდებოდა მოპოვებულ საპარლამენტო მანდატებისა და მიღებული საარჩევნო ხმების რაოდენობაზე, კერძოდ $Z=B+(M*600*12)+(L*100*12)+(V*1,5)+(W*1)$, სადაც Z არის პარტიის მიერ მისაღები საბიუჯეტო დაფინანსების ოდენობა; B – საბაზო დაფინანსების ოდენობა; M – პროპორციული სისტემით არჩეული 30 და 30-მდე პარლამენტის წევრთა რაოდენობა; L – პროპორციული სისტემით არჩეული 30 წევრის ზემოთ პარლამენტის წევრთა რაოდენობა; V – 200 000 ამომრჩევლამდე მიღებული ხმების ოდენობა; W – 200 000 ამომრჩევლის ზემოთ მიღებული ხმების ოდენობა (საქართველოს პარლამენტი, 2008). აღნიშნულ დაფინანსების მექანიზმს, ბევრი აკრიტიკებდა, რადგან ითვლებოდა, რომ ის ხელს ვერ შეუწყობდა პატარა პარტიების განვითარებას და ისევ დიდი პარტიები შეძლებდნენ ფინანსური რესურსების მობილიზებას და შეიქმნებოდა უთანასწორო გარემო, რაც რეალობა აღმოჩნდა. სიღრმისეული ინტერვიუს დროს ქართული პოლიტიკური პარტიების ფინანსების მონიტორინგის ექსპერტმა აღნიშნა, რომ სახელმწიფო დაფინანსების აღნიშნული ფორმულა ხელს უწყობდა პარტიათა შორის უთანასწორო გარემოს ფორმირებას, არსებული რეგულაცია ქმნიდა არასწორ მოტივაციას ისეთი საარჩევნო ბლოკების შესაქმნელად, რომელთა ძირითადი მიზანი დამატებითი სახელმწიფო დაფინანსების მოპოვება იყო და არა რეალურ პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობა (ინტერვიუ ექსპერტთან №1, 2020). აღსანიშნავია, რომ ამ პერიოდში ცამეტმა პოლიტიკურმა პარტიამ შეძლო სახელმწიფო დაფინანსების მოპოვება, რომელთაგანაც ყველაზე დიდი თანხა 1.853.685 ლარი „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“ ერგო, მეორე ადგილზე გასულ პარტიას „მრეწველობა გადაარჩენს საქართველოს“

კი მხოლოდ 290.348 ლარი და ასე შემდეგ მცირდებოდა თანხა პარტიათა მიხედვით (საქართველოს საარჩევნო ადმინისტრაცია, 2020). შესაბამისად, სახელმწიფო დაფინანსების აღნიშნულმა მექანიზმმა ვერ შეძლო პატარა პარტიებისთვის ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფა.

საბიუჯეტო დაფინანსების მექანიზმის გარკვეული მოდიფიცირება 2009-2019 წლებშიც მიმდინარეობდა, თუმცა ამ მხრივ მასშტაბური ცვლილება 2020 წელს განხორციელდა, როდესაც გაუქმდა პარტიების დაფინანსების ფორმულა და დაიწია დაფინანსების მოპოვების საარჩევნო პროცენტმა. 2020 წელს კანონში შესული ცვლილებების თანახმად, საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან თანხას იღებს პარტია, რომელმაც საქართველოს პარლამენტის არჩევნებში ამომრჩეველთა ხმების 1% მაინც მიიღო (საქართველოს პარლამენტი, 2020). მიუხედავად აღნიშნულ კანონში შეტანილი არაერთი ცვლილებისა, საკვლევ პერიოდში სახელმწიფო დაფინანსების იდეა უცვლელი დარჩა, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას ხელი შეუწყოს ფინანსურად მდგრადი პარტიული სისტემის შექმნას. აღნიშნულთან დაკავშირებით, სიღრმისეული ინტერვიუს დროს პარტიული პოლიტიკის მკვლევარმა აღნიშნა, რომ „დამაფიქრებელია კანონში შეტანილი ცვლილებები, მართალია უფრო მეტი პატარა პარტია შეძლებს 1%-იანი საარჩევნო ბარიერი გადალახვას და დაფინანსების მოპოვებას, თუმცა ეს არ გულისხმობს, რომ აღნიშნული პარტიები რეალურად შეძლებენ სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებისა და იმპლემენტაციის პროცესში მონაწილეობას“ (ინტერვიუ ექსპერტთან №2, 2020), რადგან ისტორიული გამოცდილება გვაჩვენებს, რომ დაფინანსების მოპოვების შემდეგ პარტიები აღარ აქტიურობენ და მხოლოდ მომდევნო არჩევნების კამპანიის დროს აახლებენ აქტიურ საქმიანობას.

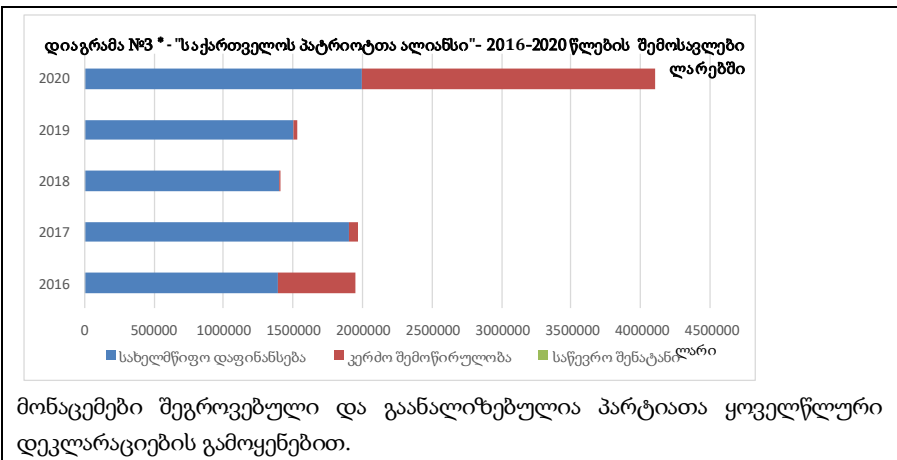
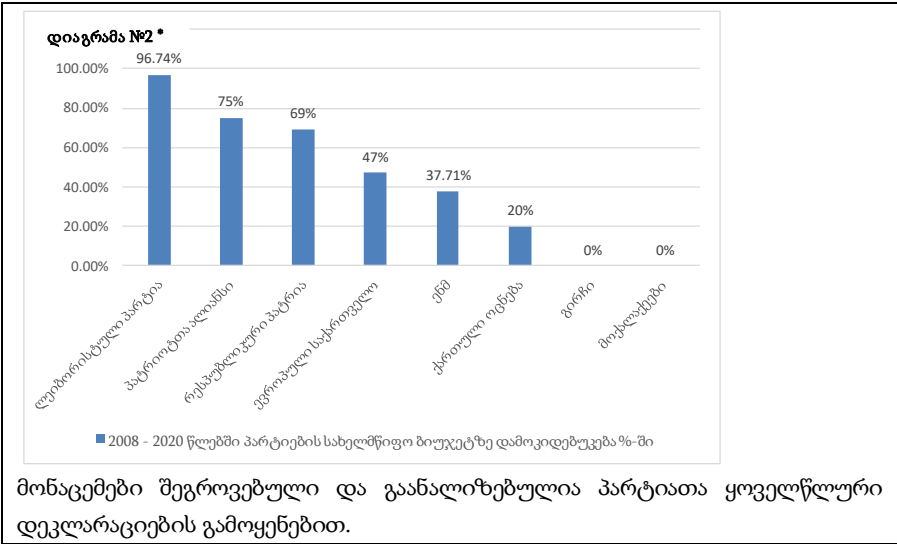

გამომდინარე იქიდან, რომ კვლევა მიზნად ისახავს ავსხნით, რამდენად შეძლო საბიუჯეტო დაფინანსებამ დასახული მიზნის მიღწევა და შეუწყო თუ არა ხელი ფინანსურად მდგრადი პარტიული ორგანიზაციების ფორმირებას მნიშვნელოვანია მიმოვიხილოთ კვლევის ობიექტი თითოეული პარტიების მიერ მიღებული საბიუჯეტო დაფინანსება და განვსაზღვროთ მათი სახელმწიფოზე დამოკიდებულების ხარისხი. 2008-2020 წლების მონაცემების ანალიზი ცხადყოფს, რომ „ლეიბორისტული პარტია“ სახელმწიფო დაფინანსებაზე ყველაზე მეტად დამოკიდებული პოლიტიკური პარტიაა. დიაგრამა №1 გვიჩვენებს „საქართველოს ლეიბორისტული პარტიის“ მიერ მიღებულ შემოსავლებს 2008 – 2020 წლებში (სახელმწიფო აუდიტის სამსახური, 2020), რომლის მიხედვითაც „ლეიბორისტული პარტიის ფინანსებში“ .

2008, 2009, 2015 და 2019 წლებში სახელმწიფო დაფინანსების წილი 100%-ს შეადგენდა, აღნიშნულმა პოლიტიკურმა პარტიამ ვერ შეძლო დაფინანსების ალტერნატიული წყაროების მოძიება. ყველაზე დიდი კერძო შემოწირულობა „ლეიბორისტულმა პარტიამ“ 2012 წელს 114 240 ლარის სახით მიიღო აღნიშნულთან დაკავშირებით სიღრმისეული ინტერვიუს დროს ექსპერტმა აღნიშნა, რომ „ლეიბ-

ორისტული პარტია არის კლასიკური მაგალითი იმისა, რომ საბიუჯეტო დაფინანსება ვერ უზრუნველყოფს პატარა პოლიტიკური პარტიების განვითარებას, პირიქით ისინი უფრო მეტად ხდებიან სახელმწიფოზე დამოკიდებულნი“ (ინტერვიუ ექსპერტთან №3, 2020). აღნიშნული მონაცემების მიხედვით, პარტიამ კერძო შემოწირულობები არჩევნებამდე ერთი წლით ადრე ან უშუალოდ საარჩევნო წელს მიიღო, რაც გარკვეულწილად დადასტურებაა იმ მოსაზრებისა, რომ არჩევნებს შორის პერიოდში სუსტი პარტიები არ არიან აქტიურ პოლიტიკურ საქმიანობაში ჩართულნი და მხოლოდ წინასაარჩევნო პერიოდში აქტიურდებიან, ჯამურად 2008-2020 წლებში ლეიბორისტულ პარტიას სახელმწიფო ბიუჯეტიდან 7 მილიონ ლარზე მეტი თანხა აქვს მიღებული, რაც მთლიანად პარტიის შემოსავლების 96,74%-ს შეადგენს (საქართველოს საარჩევნო ადმინისტრაცია, 2020) კვლევის ობიექტ პარტიებს შორის სახელმწიფოზე დამოკიდებულების ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია (დიაგრამა 2). შესაბამისად, უნდა აღინიშნოს, რომ საბიუჯეტო დაფინანსებამ ხელი შეუწყო „საქართველოს ლეიბორისტული პარტიის“ ე.წ „ფიზიკურ გადარჩენას“, თუმცა ვერ უზრუნველყო პარტიის ფინანსური მდგრადობა და ის მთლიანად დამოკიდებული გახდა სახელმწიფო რესურსებზე, მიუხედავად პარტიული ორგანიზაციის მართვის მრავალწლიანი გამოცდილებისა პარტიამ ვერ განავითარა საწევრო შენატანების მექანიზმი და პარტიული საქმიანობის დასაფინანსებლად ვერ შეძლო კერძო შემომწირველი მხარდამჭერების მოზიდვა.

სახელმწიფო დაფინანსებაზე დამოკიდებულების მაღალი მაჩვენებელი ასევე აქვს „საქართველოს პატრიოტთა ალიანს“, დიაგრამა №2-ის მიხედვით, საკვლევ პერიოდში ჯამურად პარტიის ფინანსურ რესურსებში სახელმწიფო დაფინანსების ხვედრითი წილი 75%-ს შეადგენდა, 2016-2020 წლებში ჯამურად „პატრიოტთა ალიანსმა“ 10 952 800 ლარის შემოსავალი მიიღო, საიდანაც 8 190 000 ლარს სახელმწიფო დაფინანსება წარმოადგენდა.

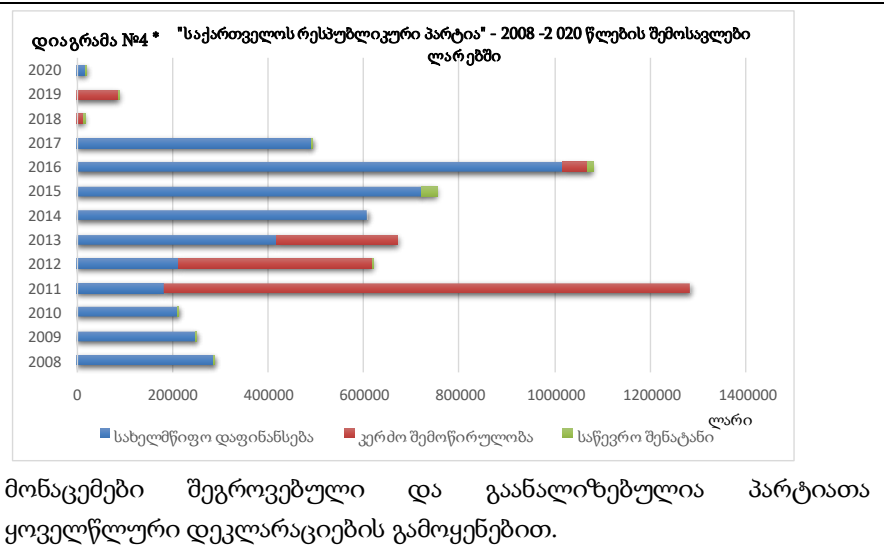
ტენდენცია, რომლის მიხედვითაც, საარჩევნო წელს იზრდება პარტიის კერძო შემოწირულობა „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსის“ შემთხვევაშიც დასტურდება, სწორედ 2016 და 2020 წლებში, მიიღო პარტიამ ყველაზე მეტი კერძო შემოწირულობა, როდესაც საპარლამენტო არჩევნები იმართებოდა, 2016 წელს „პატრიოტთა ალიანსმა“ კერძო შემოწირულობის სახით 563.300 ლარი, ხოლო 2020 წელს 2.100.000 ლარი მიიღო (დიაგრამა №3).

აღნიშნულთან დაკავშირებით პარტიული პოლიტიკის მკვლევარმა, ექსპერტმა, სიღრმისეული ინტერვიუს დროს აღნიშნა, რომ სახელმწიფო დაფინანსების იდეა სხვა ფაქტორებთან ერთად, მიზნად ისახავს უცხოური და განსაკუთრებით რუსული ფულისგან ქართული პოლიტიკის დაცვას **„გარკვეულ შემთხვევაში უმჯობესია ქართულმა სახელმწიფომ დააფინანსოს პარტიები, ვიდრე მათ ალტერნატიული ფინანსები რუსეთიდან მოიძიონ, თუმცა მიუხედავად ამისა მაინც დიდი კითხვისნიშანებია პატრიოტთა ალიანსის მიმართ, რადგანაც არსებობს ვარაუდი, რომ მათ გაცილებით მეტი შემოსავალი ჰქონდათ ვიდრე ეს დეკლარაციაში აქვთ წარმოდგენილი და არაა გამორიცხული, რომ ეს რუსული ფული ყოფილიყო“** (ინტერვიუ ექსპერტთან №4, 2020), განაცხადა ექსპერტმა.

სახელმწიფოზე დამოკიდებულების საშუალოზე მაღალი მაჩვენებელი აქვს „საქართველოს რესპუბლიკურ პარტიას“, რომელმაც 2008-2020 წლებში სახელმწიფო, კერძო შემოწირულობებისა და საწევრო შენატანების სახით ჯამში 6 369 084 ლარი მიიღო, რომლის 69%-საც სახელმწიფო დაფინანსება 4 405 846 ლარი წარმოადგენდა (დიაგრამა №2). აღსანიშნავია, რომ 2008-2010 წლებში პარტია თითქმის მთლიანად სახელმწიფოზე იყო დამოკიდებული და ამ წლებში კერძო შემოწირულობა ჯამში 1000 ლარს არ აღემატებოდა, თუმცა აღსანიშნავია, რომ სხვა პარტიებისგან განსხვავებით „საქართველოს რესპუბლიკურ პარტიას“ დამკვიდრებული ჰქონდა საწევრო გადასახადის ნებაყოფლობითი სისტემა, დიაგრამა №4-ის მიხედვით

2008-2020 წლებში პარტიამ 48 824 ლარის ოდენობის საწევრო შენატანი მიიღო, რაც მართალია არ არის დიდი თანხა, მაგრამ არის შიდაპარტიული წევრობის ინსტიტუტის დამკვიდრების მცდელობა. მიუხედავად სახელმწიფოზე დამოკიდებულების მაღალი მაჩვენებლისა, 2011-2013 წლებში აღნიშნული დამოკიდებულება იკლებს და პარტიის შემოსავლებში კერძო შემოწირულობების ხვედრითი წილი იმატებს, რასაც დარგის ექსპერტი „საქართველოს რესპუბლიკური პარტიის“ „ქართულ ოცნებასთან“ კოალიციის შექმნას უკავშირებს (ინტერვიუ ექსპერტთან №5, 2020), სწორედ ამით იხსნება მაგალითად იმ გარემოებას, რომ 2011 წელს პარტიის შემოსავლების 86% კერძო დაფინანსებაზე მოდიოდა და 2012-2013 წლებშიც „რესპუბლიკურმა პარტიამ“ სოლიდური კერძო შემოწირულობა მიიღო. შესაბამისად, აღნიშნულ პერიოდში პარტიის სახელმწიფოზე დამოკიდებულების შემცირება არ გამოუწვევია იმ გარემოებას, რომ რესპუბლიკურმა პარტიამ შეძლო მდგრადი პარტიული სტრუქტურის შექმნა და მჭიდრო კავშირი დაამყარა ამომრჩევლებთან, რომლებმაც პარტიის პოლიტიკური საქმიანობის დაფინანსება დაიწყეს. საქართველოს რესპუბლიკური პარტიის შემოსავლების ანალიზის პროცესში ყურადსაღები ფაქტია, რომ 2018 და 2019 წლებში პარტიის სახელმწიფო რესურსებზე დამოკიდებულების მაჩვენებელი 0-ს უტოლდება, აღნიშნულის მიზეზი პარტიისთვის სახელმწიფო დაფინანსების შეწყვეტა იყო, რა პერიოდშიც პარტიამ არსებობა კერძო შემოწირულობებით გააგრძელა, მაგალითად 2018 წელს რესპუბლიკურმა პარტიამ კერძო შემოწირულობის სახით 14 222 ლარი მიიღო, ხოლო 2019 წელს 85 460 ლარი, აღსანიშნავია, რომ ამდენი კერძო შემოწირულობა პარტიას არასდროს ჰქონია, გარდა იმ პერიოდისა, როდესაც ის კოალიცია „ქართული ოცნების“ შემადგენლობაში შედიოდა, შესაბამისად აღნიშნული გვაფიქრებინებს, რომ სახელმწიფო დაფინანსების შეწყვეტამ პარტიას მისცა სტიმული მოეძებნა ალტერნატიული რესურსები, რაც 2018 წელს (დაფინანსების შეწყვე-

ტის პირველ წელს) დიდი არ იყო, თუმცა მომდევნო წელს პარტიამ თითქმის 6-ჯერ მეტი კერძო შემოწირულობის მოზიდვა ამოხერხა, თუმცა 2020 წელს, როდესაც პარტიამ კვლავ შეძლო სახელმწიფო დაფინანსების მოპოვება, პარტიის სახელმწიფოზე დამოკიდებულების მაჩვენებელმა 99,9%-ს მიაღწია და კერძო შემოწირულობა აღარ მიუღია, რაც ამართლებს რესურსებზე დამოკიდებულების კონცეფციას, რომლის მიხედვითაც როდესაც პარტიას აქვს სახელმწიფო დაფინანსება მას ალტერნატიული რესურსების მოძიების ნაკლები სტიმული უჩნდება და პირიქით, როდესაც სახელმწიფო არ ერევა პარტიულ ფინანსებში, პოლიტიკური პარტიები მეტად მოტივირებულნი არიან განახორციელონ აქტიური პოლიტიკა, რათა მოიზიდონ მხარდამჭერები და შექმნან შემოსავლების ალტერნატიული წყაროები.

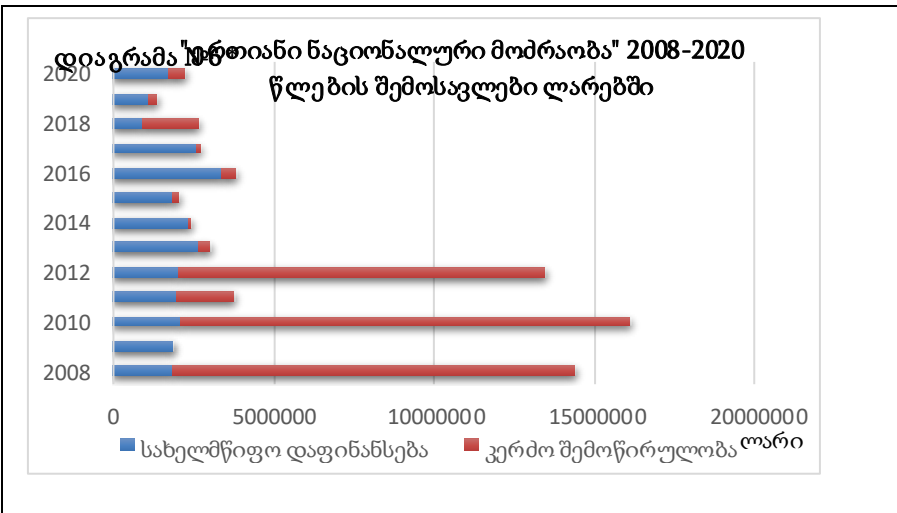
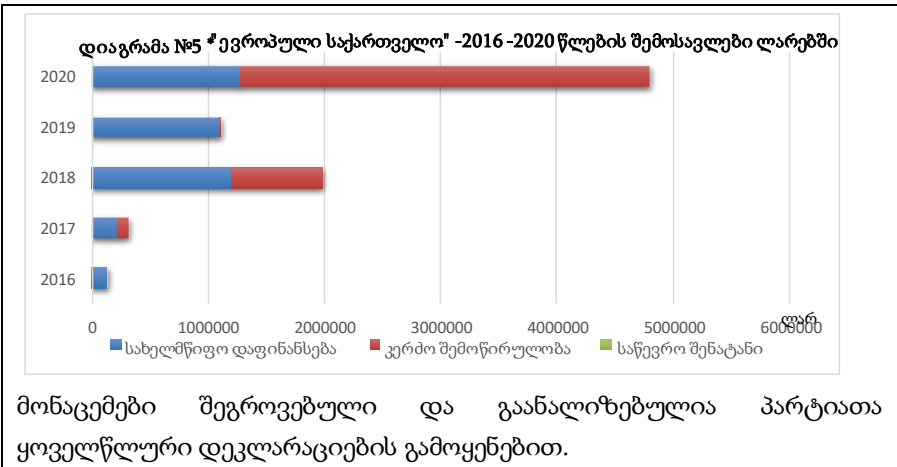
მონაცემები შეგროვებული და გაანალიზებულია პარტიათა ყოველწლიური დეკლარაციების გამოყენებით.

სახელმწიფოზე დამოკიდებულების საშუალოზე ოდნავ დაბალი მაჩვენებელი აქვს პოლიტიკურ პარტია „ევროპულ საქართველოს“, რომელმაც 2016-2020 წლებში ჯამურად 8 329 060 ლარი აქვს მიღებული, რომლის 47% 3 917 200 ლარი სახელმწიფო დაფინანსე-

ბას წარმოადგენს (დიაგრამა №2), გარდა ამისა პარტიის შექმნის დროს მისი სახელმწიფოზე დამოკიდებულება 100%-ს წარმოადგენდა, ხოლო 2018 და 2020 წლებში ეტაპობრივად მცირდება სახელმწიფოზე დამოკიდებულება, რაც ამ შემთხვევაშიც საარჩევნო წლებით აიხსნება, 2018 წელს პარტიამ პირველად მიიღო სოლიდური კერძო შემოწირულობა 780 000 ლარის სახით, რაც საპრეზიდენტო არჩევნებში წინასაარჩევნო კამპანიის წარმართვისთვის დახარჯა, ხოლო 2020 წელს საგრძნობლად შემცირდა „ევროპული საქართველოს“ სახელმწიფოზე დამოკიდებულება და 73%-მდე გაიზარდა კერძო შემოწირულობების ხვედრითი წილი. შესაბამისად „ევროპული საქართველოს“ შემთხვევაც მოწმობს, რომ არასაარჩევნო წლებში პარტიები მთლიანად სახელმწიფო რესურსებზე არიან დამოკიდებულნი და მათ არ აქვთ მოტივაცია მოიზიდონ კერძო შემოწირულობები ან შექმნან მდგრადი პარტიული სტრუქტურა და საწევრო შენატანების მექანიზმი.

კვლევის შედეგების მიხედვით, საკვლევი რვა პოლიტიკური პარტიიდან სახელმწიფო რესურსებზე დამოკიდებულების მაჩვენებლით მეხუთე ადგილზეა „ერთიანი ნაციონალურ მოძრაობა“, რომლის საერთო შემოსავლებში 2008-2020 წლებში სახელმწიფო დაფინანსების ხვედრითი წილი 37,71%-ს შეადგენს, პარტიას ჯამში 69 620 274 ლარი აქვს მიღებული, საიდანაც 26 255 910 ლარი სახელმწიფო დაფინანსებას წარმოადგენს (დიაგრამა №2). ამასთან აღსანიშნავია, რომ „ნაციონალური მოძრაობის“ შემოსავლებში იკვეთება რამდენიმე ზოგადი ტენდენცია, პირველი, ის რომ პარტია საარჩევნო წლებში გაცილებით მეტ კერძო შემოწირულობას იღებს ვიდრე არასაარჩევნო პერიოდში, ხოლო მეორე ტენდენციის მიხედვით პარტია ხელისუფლებაში ყოფნისას უფრო მეტ კერძო შემოწირულობას იღებდა და უფრო ნაკლებად იყო სახელმწიფო დაფინანსებაზე დამოკიდებული, ვიდრე ოპოზიციაში გადასვლის შემდეგ.

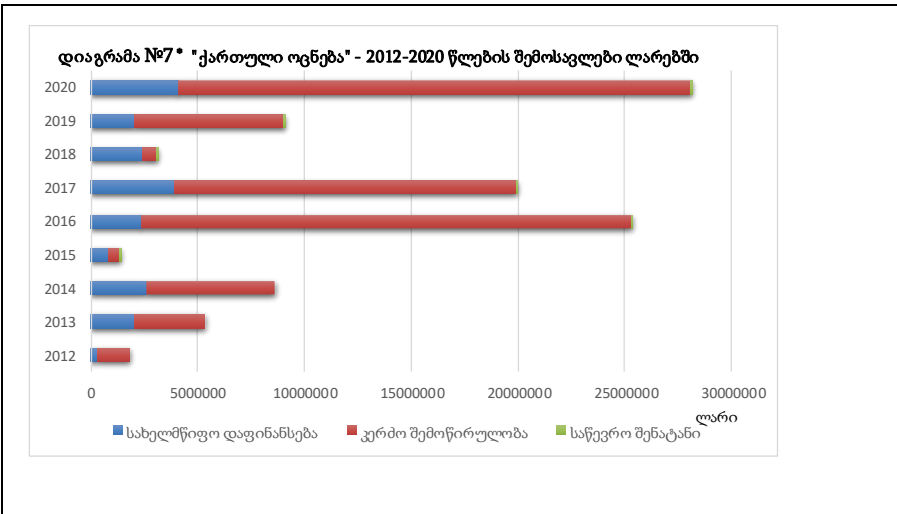
დიაგრამა №6 გვიჩვენებს, რომ 2008 წელს პარტიის ფინანსურ რესურსებში საბიუჯეტო დაფინანსების ხვედრითი წილი მხოლოდ 12,93%-ს შეადგენდა, თუმცა ამის საპირისპიროდ 14 333 017 (მთლიანი შემოსავლის 87,07%) ლარი პარტიამ კერძო შემოწირულობის სახით მიიღო და ამ შემთხვევაშიც თვალნათელია ფინანსურ წყაროებს შორის დისბალანსი.

როგორც ცნობილია, რესურსებზე დამოკიდებულების თეორია მთავარ აქცენტს შემოსავლების ალტერნატიულ წყაროებს შორის ბალანსზე აკეთებს, ასევე აღნიშნულთან დაკავშირების სიღრმისეული ინტერვიუს დროს ექსპერტმა აღნიშნა, რომ „სახელმწიფო დაფინანსების მსგავსად შესაძლოა კერძო შემოწირულობებზე პარტიის ფინანსურმა დამოკიდებულებამ გამოიწვიოს პარტიის საქმიანობის არა საჯარო არამედ კერძო ინტერესებზე დამოკიდებულება, რისი ნათელი მაგალითიცაა ქართული პოლიტიკური პარტიები, რომლებიც როგორც წესი, გარკვეული ბიზნეს ჯგუფის ინტერესების გამომხატველები არიან, ამაზე კარგად მეტყველებს ნაციონალური მოძრაობის ხელისუფლებაში ყოფნის და შემდეგ ოპოზიციაში გადასვლის პერიოდიც, რადგანაც როდესაც პარტიამ დაკარგა პოლიტიკური გავლენა მისი კერძო შემომწირველები სხვა პოლიტიკური პარტიის მხარდამჭერები გახდნენ, რადგან მიეღოთ პრამატული სარგებელი, სწორედ ამიტომაც საჭირო, რომ პარტიას ჰქონდეს დივერსიფიცირებული შემოსავლები (ინტერვიუ ექსპერტთან №5, 2020). ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ საკვლევ პერიოდში მთლიანობაში ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის სახელმწიფო რესურსებზე დამოკიდებულების მაჩვენებელი სხვა პარტიებთან შედარებით არ არის მაღალი, არასაარჩევნო წლებში პარტია მაინც ამჟღავნებდა სახელმწიფოზე დამოკიდებულების მაღალ ხარისხს განსაკუთრებით 2009 წელს, როდესაც პარტიის შემოსავლების 100% საბიუჯეტო დაფინანსებას წარმოადგენდა. 2012 წლის შემდეგ, როდესაც ნაციონალური მოძრაობა ოპოზიციური პარტია გახდა,

რადიკალურად მცირდება კერძო შემოწირულობების რაოდენობა და 2013-2017 და 2019 წლებში პარტიის სახელმწიფო რესურსებზე დამოკიდებულების მაჩვენებელი 83-98% შორის მერყეობს, აღნიშნულთან დაკავშირებით, კაკაჩასა და ლებანიძის აზრით, ქართული ბიზნესი ერიდება ოპოზიციურ პარტიებთან მჭიდრო თა-

ნამშრომლობას და მათ სამომავლო მხარდაჭერის მიზნით სამთავრობო პარტიის დაფინანსება ურჩევნიათ (Kakachia & Lebanidze, 2016). გარდა ამისა, აღსანიშნავია, რომ ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამაც სხვა პარტიების მსგავსად ვერ დაამკვიდრა საწევრო შენატანების მექანიზმი და საბოლოოდ ვერ შეძლო რესურსების დივერსიფიკაცია სახელმწიფო დაფინანსებას, კერძო შემოწირულობებსა და საწევრო შენატანებს შორის, რაც რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიის მიხედვით პარტიის ფინანსური დამოუკიდებლობის დაბალ ხარისხზე მიანიშნებს.

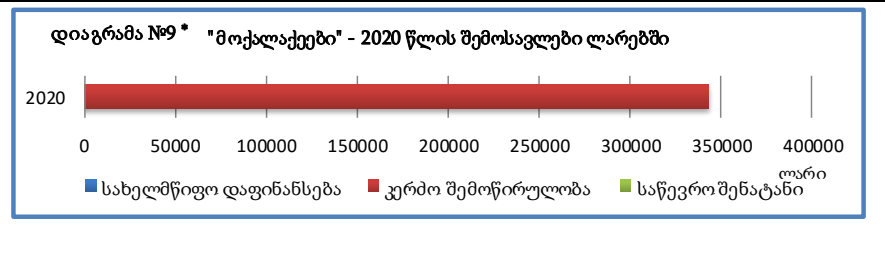
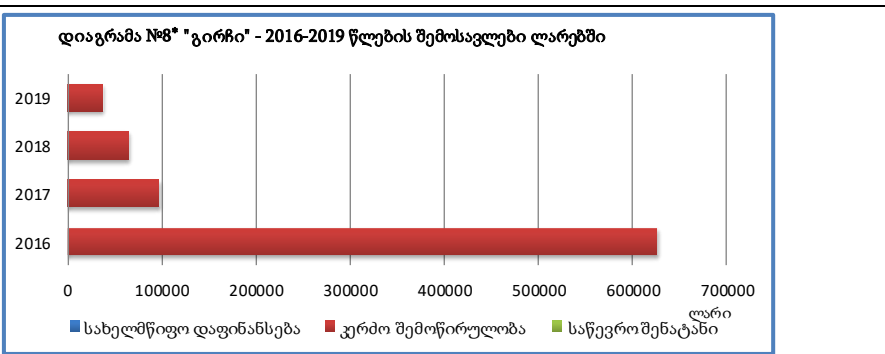
კვლევის შედეგად, სახელმწიფო რესურსებზე დამოკიდებულების ერთ-ერთი ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი „ქართულ ოცნებას“ აქვს. 2012-2020 წლებში პარტიამ ჯამურად შემოწირულობისა და დაფინანსების სახით 102 450 920 ლარი მიიღო (დიაგრამა №7), საიდანაც 20 390 000 ლარი სახელმწიფო დაფინანსებას შეადგენდა, რაც პარტიის ფინანსური რესურსების 20% უდრის (დიაგრამა №2). აღსანიშნავია, რომ ქართული პოლიტიკური პარტიების უმრავლეს-

სობისგან განსხვავებით, ქართული ოცნების შემოსავლებში ფიქსირდება საწევრო შემოწირულობები, მაგრამ მიზერული თანხები, ყველაზე დიდი საწევრო შენატანი ქართული ოცნების ანგარიშზე 2015 წელს განხორციელდა და ჯამურად 280 ლარს შეადგენდა, ხოლო 2019 და 2020 წლებში პარტიის ბიუჯეტში საწევრო გადასახადის სახით ჯამურად 20 ლარი იქნება შეტანილი, აღნიშნულთან დაკავშირებით ინტერვიუს დროს ექსპერტმა აღნიშნა, რომ „საწევრო შენატანები ქართულ პოლიტიკურ პარტიებში ფაქტობრივად არაა დანერგილი, რადგან ადამიანებს არ აქვთ პარტიისადმი მიკუთვნებულობისა და ლოიალობის მაღალი განცდა. როგორც წესი, პარტიების შემოსავლებში საერთოდ არ ფიქსირდება საწევრო შენატანები, ხოლო ქართული ოცნების შემთხვევაში აღნიშნული მინიმალური თანხები შესაძლოა უბრალოდ ფორმალობას წარმოადგენდეს, რომ თითქოს პარტიას განვითარებული აქვს აღნიშნული მექანიზმი“ (ინტერვიუ ექსპერტთან №2, 2020). „ქართული ოცნებისთვის“, როგორც სამთავრობო პარტიისთვის, დამახასიათებელია ფინანსურ რესურსებში კერძო შემოწირულობების ხვედრითი წილის ზრდა, განსაკუთრებით საპარლამენტო არჩევნების წლებში, მაგალითად 2012 წელს პარტიის შემოსავლებში კერძო შემოწირულობების ხვედრითი წილი 84%-ს შეადგენდა, 2016 წელს, ასევე წინასაარჩევნო პერიოდში, პარტიის შემოსავლებში კერძო შემოწირულობების ხვედრითი წილი 91%-ს შეადგენდა, ხოლო 2020 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი 85% იყო (სახელმწიფო აუდიტის სამსახური, 2020). აღსანიშნავია, რომ ყველაზე ნაკლები კერძო შემოწირულობა ქართულმა ოცნებამ 2018 წელს მიიღო და სწორედ ამ წელსაა პარტიის ფინანსურ რესურსებში სახელმწიფო დაფინანსების ხვედრითი წილი ყველაზე მაღალი 77%, რასთან დაკავშირებითაც ექსპერტმა აღნიშნა, რომ 2018 წელის საპრეზიდენტო არჩევნებში „ქართულ ოცნებას“ არ ჰყოლია საკუთარი კანდიდატი და შესაბამისად არ მიუღია საარჩევნო კამპანიის დასაფინანსებელი შემოწირულობები.

რაც შეეხება სახელმწიფო დაფინანსებაზე დამოკიდებულების ყველაზე დაბალ მაჩვენებელს, კვლევის ობიექტ პოლიტიკურ პარტიებს შორის, მხოლოდ ორი პოლიტიკური პარტიაა, რომელთაც მიუხედავად იმისა, რომ ჰქონდათ შესაბამისი შესაძლებლობა არ მიუღიათ სახელმწიფო დაფინანსება, ეს პარტიებია „გირჩი“ და „ალეკო ელისაშვილი - მოქალაქეები“. აღსანიშნავია, რომ კვლევაში არ არის მოცემული პოლიტიკური პარტია „გირჩის“ 2020 წლის მონაცემები (დიაგრამა N⁹), რადგან პარტიას სახელმწიფო აუდიტისთვის არ წარუდგენია დეკლარაცია, თუმცა მიუხედავად ამისა მაინც ცნობილია, რომ პარტიის შემოსავლების 100%-ს კერძო შემოწირულობები წარმოადგენს (საერთაშორისო გამჭვირვალობა – საქართველო, 2021), ამ შემთხვევაში „გირჩს“ არ აქვს ჩამოყალიბებული საწევრო შენატანების სისტემა, გამომდინარე აქედან რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიის მიხედვით, მართალია „გირჩი“ არაა სახელმწიფოზე დამოკიდებული პოლიტიკური პარტია, ის მაინც ვერ ახერხებს შემოსავლების დივერსიფიკაციას და მხოლოდ კერძო შემოწირველებზეა დამოკიდებული, რაც ფინანსური სტაბილურობის მხრივ მაინც წარმოშობს გამოწვევებს. რაც შეეხება პოლიტიკურ პარტია „მოქალაქეებს“, ის 2020 წელს წინასაარჩევნო პერიოდში შეიქმნა და კერძო შემოწირულობების სახით 343 300 ლარი მიიღო, აღნიშნულთან დაკავშირებით ინტერვიუს დროს ექსპერტმა აღნიშნა, რომ „მისასაღმებელია პატარა პარტიების გამბედაობა უარი თქვან სახელმწიფო დაფინანსებაზე და დამოუკიდებლად წარმართონ პარტიული პოლიტიკა, აღსანიშნავია, რომ „გირჩს“ ეს მეტნაკლებად გამოუვიდა და „ლეიბორისტულ პარტიასთან“ შედარებით, რომელიც, ფაქტობრივად, სახელმწიფო დაფინანსებით არსებობს, მეტი მანდატი მოიპოვა 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე. რაც შეეხება „მოქალაქეებს“ რთულია პროგნოზების გაკეთება, რამდენად შეძლებს აღნიშნული პარტია სამომავლოდ სახელმწიფო დაფინანსების გარეშე „გადარჩენას“, თუმცა ფაქტია, რომ მხარდაჭერების

მოზიდვისათვის მას მეტი სტიმული ექნება“ (ინტერვიუ ექსპერტთან №1, 2020).

შესაბამისად, როგორც კვლევამ აჩვენა 2008-2020 წლების განმავლობაში პოლიტიკური პარტიების შემოსავლის მთავარ და ხშირად ერთადერთ წყაროს სახელმწიფო დაფინანსება წარმოადგენდა. მიუხედავად იმისა, რომ 2012 წელიდან პოლიტიკურ ასპარეზზე „ნაციონალური მოძრაობის“ კონკურენტად ფინანსურად ძლიერი „ქართული ოცნება“ გამოჩნდა, პარტიების დაფინანსების მთავარი წყარო მაინც საბიუჯეტო დაფინანსება დარჩა. „საქართველოსლეიბორისტული პარტია“, „რესპუბლიკური პარტია“, „პატრიოტთა ალიანსი“ და „ევროპული საქართველო“ მაინც ამყდებენ სახელმწიფო რესურსებზე დამოკიდებულების მაღალ ხარისხს.

შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების დემოკრატიულობა/იერარქიულობა

თანამედროვე დემოკრატიულ პოლიტიკურ სისტემებში პოლიტიკური პარტიის ინსტიტუციური მდგრადობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელი შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების დემოკრატიულობაა. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია, რომ პარტიულ ორგანიზაციაში, რომელიც იდეურად მოქალაქეთა გაერთიანებას წარმოადგენს, გადაწყვეტილებების მიღება ხდებოდა არა ერთპიროვნულად ან ვიწრო პარტიული ჯგუფის მიერ, არამედ მნიშვნელოვანია, რომ ამ პროცესში დემოკრატიული მექანიზმების გამოყენებით პარტიის წევრებიც მონაწილეობდნენ.

თანამედროვე ქართული პარტიული სისტემის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა ლიდერზე დამოკიდებულების მაღალი ხარისხისა, როგორც წესი, საქართველოში პოლიტიკური პარტიები არა იდეოლოგიური ღირებულებების, არამედ პერსონების ირგვლივ იქმნებოდა. სხვადასხვა კვლევა ადასტურებს, რომ ამომრჩევლები მიდრეკილნი არიან, მხარი დაუჭირონ ამა თუ იმ პარტიას არა პროგრამის, არამედ პარტიის ლიდერის პიროვნული თვისებები გამო (ქობალია, 2020). გამომდინარე აქედან, პოლიტიკური პარტიებიც მეტ აქცენტს სწორედ ძლიერი ლიდერების წარმოჩინებაზე აკეთებენ. შიდაპარტიული დემოკრატიის კვლევისას მნიშვნელოვანი აქცენტი პარტიის შიგნით ლიდერის ავტონომიურობის / ლიდერის შეზღუდულობის შესწავლაზე კეთდება. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ რა უფლებები აქვს პარტიის ლიდერს? როგორ იღებს ის გადაწყვეტილებებს? არის ას ავტორიტარული, ერთპიროვნული მმართველი თუ საკუთარ გადაწყვეტილებებს უთანხმებს პარტიის სხვა წევრებს. ლიდერის ავტონომია შეიძლება შეიზღუდოს პარტიის აღმასრულებელი საბჭოს ან პარტიის წევრობის ორგანიზაციის მიერ. და პირიქით, ლიდერები შეიძლება იყვნენ ძალიან ავტონომიურები, დამოუკიდებლად შეიძლება განსაზღვრონ პარტიის პო-

ლიტიკა და პრიორიტეტები, რაც ასუსტებს შიდაპარტიულ დემოკრატიას (Scarrow, Webb, & Poguntke, 2017). აღნიშნულთან დაკავშირებით, თანამედროვე ქართული პარტიების შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცედურებისა და შემთხვევების (2008-2020 წლებში) შესწავლამ საინტერესო შედეგები გვაჩვენა.

„საქართველოს ლეიბორისტული პარტია“, რომელიც საკვლევ პერიოდში ყოველ წელს იღებდა საბიუჯეტო დაფინანსებას და ჯამურად 2008-2020 წლებში სახელმწიფოსგან მიღებული აქვს 7 056 862 ლარი (სახელმწიფო აუდიტის სამსახური, 2020), ქართულ პარტიულ სპექტრში ლიდერზე მიჯაჭვულობით ერთ-ერთი გამორჩეული პოლიტიკური გაერთიანებაა. პარტიის წესდების მიხედვით, შექმნილია შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღებისა და აღსრულების დემოკრატიული მექანიზმები, მათ შორის პარტიას ჰყავს წევრებისგან დაკომპლექტებული ყრილობა, რომელიც ხმათა უმრავლესობით ირჩევს პარტიის თავმჯდომარეს, ასევე ეროვნული პოლიტიკის კომიტეტი და გენერალური საბჭო, ამასთან რომ არ მოხდეს შიდაპარტიულ მმართველობაში ძალაუფლების ბალანსის დარღვევა, პარტიას ჰყავს პარტიის კონტროლის კომიტეტი (საქართველოს ლეიბორისტული პარტია, 2018). მიუხედავად დეკლარირებულად შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების დაბალანსებული მექანიზმის არსებობისა, პარტიას არ აქვს შემუშავებული, მაგალითად საპარლამენტო სიის დაკომპლექტების რამე მექანიზმი, ამასთან პარტიის წესდებით არ კონკრეტდება პარტიის წევრების როლი ყრილობის მუშაობის პროცესში, აგრეთვე „საქართველოს ლეიბორისტულ პარტიას“ არ აქვს შემუშავებული წინასაარჩევნო პარტიული პროგრამის შემუშავების მექანიზმი, შესაბამისად უცნობია, ვინ არის ჩართული პარტიული პოლიტიკის შემუშავების პროცესში. სიღრმისეული ინტერვიუს დროს ექსპერტმა აღნიშნა, რომ ლეიბორისტული პარტია ლიდერი ირგვლივ შექმნილი პარტიების ერთ-ერთი კარგი მაგალითია, რადგან პარტიაში არ არსებობს გა-

დაწყვეტილებების მიღების რაიმე დემოკრატიული რეალური მექანიზმი და, როგორც წესი, ამომრჩეველიც ხმას, სწორედ, პარტიის თავმჯდომარეს შალვა ნათელაშვილს აძლევს (ინტერვიუ ექსპერტთან №2, 2020). ის რომ პარტიას არ აქვს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მხარდამჭერთა და წევრთა ჩართულობის რეალური მექანიზმი, პარტიის საარჩევნო შედეგებზეც აისახება (დიაგრამები №10-13), რადგან პარტიას უმეტეს შემთხვევაში უჭირს საპარლამენტო მანდატების მოპოვება. ამასთან, როდესაც პარტიის შიგნით ლიდერის ავტონომიურობასა და შეზღუდულობას განვიხილავთ უნდა აღვნიშნოთ, რომ 2008-2020 წლებში ოთხივე საპარლამენტო არჩევნების პარტიის საპარლამენტო სიის პირველი ნომერი შალვა ნათელაშვილი იყო, ასევე ამ პერიოდში ჩატარებულ ყველა საპრეზიდენტო არჩევნებშიც შალვა ნათელაშვილი იყო პარტიის პრეზიდენტობის კანდიდატი. ამრიგად, მიუხედავად იმ იდეისა, რომ საბიუჯეტო დაფინანსება ხელს შეუწყობდა პოლიტიკური პარტიების ინსტიტუციური მდგრადობის განვითარებას ლეიბორისტული პარტიის შემთხვევაში, მართალია, პარტია არ გაქრა ქართული პოლიტიკური ლანდშაფტიდან, თუმცა ვერ შეძლო შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების დემოკრატიული მექანიზმის შექმნა, რაც ამტკიცებს რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიის ძირითადი პოსტულატების ჭეშმარიტებას.

რაც შეეხება „საქართველოს პატრიოტთა ალიანს“, რომელსაც ფინანსურად სახელმწიფოზე დამოკიდებულების ასევე მაღალი მაჩვენებელი აქვს, საერთო შემოსავლების 75% (დიაგრამა №2), ასევე ხასიათდება ქარიზმატულ ლიდერებზე დამოკიდებულების მაღალი მაჩვენებლით, თუმცა ამ შემთხვევაში თუნდაც „ლეიბორისტული პარტიისგან“ „პატრიოტთა ალიანსის“ იმით განსხვავდება, რომ პარტიას ჰყავს ორი მკვეთრად გამოხატული ლიდერი დავით თარხან-მოურავი და ირმა ინაშვილი, ამასთან ექსპერტის თქმით, პარტიების ლიდერებზე მიჯაჭვულობის საინტერესო გამოვლინება სა-

არჩევნო ბიულეტენებიცაა, სადაც პარტიის სახელთან ერთად მისი ლიდერ(ებ)ის სახელებიცაა მითითებული (ინტერვიუ ექსპერტთან №4, 2020). მიუხედავად იმისა, რომ „პატრიოტთა ალიანს“ წესდებით განსაზღვრული აქვს პარტიის სტრუქტურა, რომელიც შედგება პარტიის ყრილობისგან და პოლიტსაბჭოსგან (საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი, 2016), ამ შემთხვევაშიც პარტიას არ აქვს დეტალიზირებული საარჩევნო სიის ფორმირების მექანიზმზე ან პარტიული პროგრამის შემუშავებაში ამომრჩეველთა და მხარდამჭერთა მოსაზრებების გათვალისწინების პრაქტიკა. აღნიშნულთან დაკავშირებით, ექსპერტმა განმარტა, რომ „პატრიოტთა ალიანსი არის დიდი ყრილობების მოყვარული პარტია, თუმცა არა იმიტომ რომ მათ ამ პროცესში ამომრჩევლებისა და მოქალაქეების აზრის გათვალისწინება სურთ, არამედ ეს არის ძალების დემონსტრირების ერთგვარი რიტუალი, რაც ქართულ პარტიებს კომუნისტური პარტიისგან ერგოთ მემკვიდრეობით“ (ინტერვიუ ექსპერტთან №1, 2020). შესაბამისად, „პატრიოტთა ალიანსის“ შემთხვევაშიც სახელმწიფო დაფინანსება ვერ გახდა პარტიის მმართველობითი სტრუქტურის დემოკრატიზაციის საფუძველი.

შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღებისა დემოკრატიულობასა და ლიდერის ავტონომიურობაზე მსჯელობისას ერთ-ერთი საინტერესო მაგალითი „ნაციონალური მოძრაობა“ და „ევროპული საქართველოა“. „ნაციონალური მოძრაობის“ წესდების მიხედვით, პარტიის ყრილობა ირჩევს პარტიის აღმასრულებელ ორგანოს პოლიტიკურ საბჭოს, რომელიც უფლებამოსილია წარადგინოს და დაამტკიცოს მაჟორიტარობის კანდიდატები და საარჩევნო სია (ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა, 2013), შესაბამისად ოფიციალურად ნაციონალური მოძრაობის წესდებაც არ ითვალისწინებს პარტიული გადაწყვეტილებების მიღებაში, თუმცა 2008-2020 წლებში „ნაციონალურ მოძრაობას“ ჰქონდა გარკვეული შიდაპარტიული დემოკრატიის ფორმირების მცდელობები, მაგალითად 2013 წელს პარტი-

ამ პრეზიდენტობის კანდიდატის შესარჩევად საქართველოს მასშტაბით პრაიმერიზი ჩატარა, რომელშიც მონაწილეობა შეეძლო პარტიის რაიონული ორგანიზაციების წევრებს, ხოლო პრაიმერიზის ბოლო ტურში საქართველოს მასშტაბით თითოეულ საარჩევნო უბანს ჰქონდა ერთი ხმის მიცემის (ერთი დელეგატის ყრილობაზე გაგზავნის) შესაძლებლობა, დელეგატად რეგისტრაციისთვის საჭირო იყო კანდიდატს 30 მხარდამჭერის სია წარედგინა (ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა, 2013), ანალოგიური პრაიმერიზის პრინციპით ნაციონალურმა მოძრაობამ 2014 წელსაც იხელმძღვანელა ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების დროსაც, რაც ინტერვიუს დროს ექსპერტმა დადებითად შეაფასა, თუმცა აღნიშნა, რომ ნაციონალური მოძრაობა მკვეთრად ლიდერზე - მიხეილ სააკაშვილზე დამოკიდებული პარტიაა და პრაიმერიზისა და სხვა შიდაპარტიული დემოკრატიის მექანიზმების დანერგვის ბიძგიც აქტიური პოლიტიკიდან მიხელ სააკაშვილის იძულებით წასვლას უკავშირდება, რადგან სხვა შემთხვევაში სააკაშვილი სავარაუდოდ პარტიის ვიწრო ჯგუფთან ერთად გადაწყვეტდა კანდიდატების ვინაობას, თუმცა „თუ მკაცრად დემოკრატიული კრიტერიუმებით შევფასებთ პარტიის მიერ ჩატარებულ პრაიმერიზის პროცედურებს აღმოჩნდება, რომ ხშირად დელეგატები ხმას მაინც პარტიის ლიდერების მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატებს აძლევდნენ, თუმცა პრაიმერიზის დანერგვა მაინც მისასალმებელი პრაქტიკაა და მისი ქმედით მექანიზმად გარდაქმნისთვის საჭიროა რომ ყოველი არჩევნისთვის კანდიდატების შესარჩევად იქნეს გამოყენებული“ (ინტერვიუ ექსპერტთან №2, 2020), ამასთან აღსანიშნავია, რომ „ნაციონალური მოძრაობის“ მიერ ჩატარებულ პრაიმერიზში კანდიდატები პარტიის ლიდერები იყვნენ და მაგალითად არ არსებობდა წინამოსამზადებელი პერიოდი, სადაც პარტიის რიგითი წევრიც შეძლებდა პრაიმერიზში საკუთარი თავის კანდიდატად დაყენებას. მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად „ნაციონალური მოძრაობა „ლიდერზე (მიხეილ სა-

აკაშვილზე) დამოკიდებულ პარტიად აღიქმება, ექსპერტები მას სხვა პარტიებისგან განასხვავებენ შიდაპარტიული ლიდერული ჯგუფების არსებობით, კერძოდ: „ნაციონალურ მოძრაობაში არსებობს სხვადასხვა გავლენიანი ჯგუფი, რომლებიც ცდილობენ ზეგავლენა მოახდინონ პარტიული გადაწყვეტილებების მიღებაზე, რაც მართალია არ არის ბოლომდე დემოკრატიული პრაქტიკა, მაგრამ ამით ენმ განსხვავდება მაგალითად ლეიბორისტული პარტიისგან, სადაც პარტიული გადაწყვეტილებების მიღება მხოლოდ ერთ ლიდერზეა დამოკიდებული“ (ინტერვიუ ექსპერტთან №3, 2020). ასევე აღსანიშნავია, რომ 2020 წელს მას შემდეგ რაც პარტია თავმჯდომარემ გრიგოლ ვაშაძემ დატოვა, ნაციონალურმა მოძრაობამ ახალი თავმჯდომარის ასარჩევად სოციალური ქსელში ჩატარებული გამოკითხვა გამოიყენა, რომელშიც მონაწილეობა როგორც პარტიის წევრებს, ისე რიგით მხარდამჭერებს შეეძლოთ, რაც გარკვეულწილად შიდაპარტიული დემოკრატიის კუთხით წინგადადგმული ნაბიჯია. თუმცა მიუხედავად ნაციონალური მოძრაობის მცდელობებისა, იმ ფაქტზე, რომ პარტიაში ვერ ჩამოყალიბდა გადაწყვეტილებების მიღების დემოკრატიული სისტემა მეტყველებს 2017 წელს პარტიის დაშლა, როდესაც ენმ-ს ევროპული საქართველო გამოეყო. ექსპერტის აზრით, დასავლურ პოლიტიკურ პარტიებში როდესაც პარტიის შიგნით გარკვეული უთანხმოებაა პარტიები არ იშლებიან, რადგან მათ აქვთ უთანხმოების აღმოფხვრის დემოკრატიული მექანიზმები (ინტერვიუ ექსპერტთან №3, 2020). რაც შეეხება თავად „ევროპული საქართველოს“ შიდაპარტიულ სტრუქტურასა და გადავლენებს მიღების პროცედურებს, სხვა პარტიების მსგავსად „ევროპული საქართველოს“ წესდება ამკვიდრებს არაპირდაპირი (წარმომადგენლობითი) დემოკრატიის ელემენტებს ყრილობისა და გაერთიანებულ პოლიტიკურ საბჭოს, ამასთან მათ წესდებაში აქცენტი კეთდება მექანიზმებზე რათა საპარლამენტო სიაში რეგიონული ორგანიზაციის წარმომადგენლებიც მოხვდნენ (ევროპული საქარ-

თველო – მოძრაობა თავისუფლებისთვის, 2017), ამასთან აღსანიშნავია, რომ პარტიამ 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებისთვის პროპორციული სია ნუმერაციის გარეშე წარმოადგინა, რათა შემდგომში არჩევნების შედეგების გათვალისწინებით გადანაწილებულიყო მანდატები. აღნიშნულიდან გამომდინარე, „ნაციონალურ მოძრაობასა“ და „ევროპულ საქართველოს“ ახასიათებთ ინსტიტუციური მდგრადობის სიტუაციური გამოვლინებები, რაც არ გვადლევს შესაძლებლობას განვსაზღვროთ შემდეგ საარჩევნო წელს როგორ შეარჩევენ პარტიები კანდიდატებს ან აირჩევენ პარტიის თავმჯდომარეს, შესაბამისად ინსტიტუციური მდგრადობისა და შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების კუთხით გამოწვევები „ნაციონალურ მოძრაობასა“ და „ევროპულ საქართველოში“ სხვა პარტიების მსგავსად კვლავ არსებობს.

რაც შეეხება „რესპუბლიკურ პარტიას“, რომელიც სახელმწიფოზე ფინანსურად დამოკიდებულების მიხედვით საკვლევ პარტიებს შორის მესამე ადგილზეა (დიაგრამა №2), ის ერთ-ერთი ყველაზე ძველი პოლიტიკური პარტიაა. წესდების თანახმად, სხვა პარტიების მსგავსად უმაღლესი ორგანოა ყრილობა, რომელიც ირჩევს აღმასრულებელ ეროვნულ კომიტეტს, რომელიც წარმართავს პარტიის ყოველდღიურ საქმიანობას, ამზადებს წინასაარჩევნო პროგრამასა და ამტკიცებს საარჩევნო კანდიდატებს (საქართველოს რესპუბლიკური პარტია, 2015). მიუხედავად წესდებაში არსებული ამ ჩანაწერისა, „რესპუბლიკური პარტია“ მსგავსად „ლეიბორისტული პარტიისა“ და „პატრიოტთა ალიანსისა“ ვერ უზრუნველყოფს შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ამომრჩეველთა ჩართულობას, ექსპერტის თქმით, მართალია დღეს პარტია ერთი კონკრეტული ლიდერის ირგვლივ აღარაა კონცენტრირებული, თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ის უფრო მეტად დემოკრატიულია (ინტერვიუ ექსპერტთან №4, 2020). შესაბამისად, მიუხედავად იმ იდეისა, რომ საბიუჯეტო დაფინანსება ხელს შეუწყობდა პოლიტიკური

პარტიების ინსტიტუციური მდგრადობის განვითარებას „რესპუბლიკური პარტიის“ შემთხვევაში, მართალია, პარტია არ გაქრა ქართული პოლიტიკური ლანდშაფტიდან, თუმცა ვერ შეძლო შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების დემოკრატიული მექანიზმისა და მდგრადი პარტიული ორგანიზაციის შექმნა.

რაც შეეხება „ქართულ ოცნებას“, როგორც ცნობილია, საკვლევ პარტიებს შორის მას სახელმწიფო ფინანსებზე დამოკიდებულების ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი 20% აქვს (დიაგრამა №2) და როგორც სამთავრობო პარტია იღებს დიდი მოცულობის შემოსავლებს (დიაგრამა №15), შესაბამისად არსებობდა მოლოდინი, რომ სხვა პარტიებისგან განსხვავებით ქართულ ოცნებას ექნებოდა ჩამოყალიბებული მდგრადი პარტიული ორგანიზაცია, გამართლდა რამდენიმე ნაწილში, კერძოდ პარტია მზარდი კერძო შემოწირულობების პირობებში ახერხებს მაღალი ელექტორალური მხარდაჭერის მოპოვებას, თუმცა იმ პარტიების მსგავსად, რომლებიც ფინანსურად სახელმწიფოზე არიან დამოკიდებულნი, „ქართული ოცნებაც“ განიცდის კრიზისის შიდაპარტიული დემოკრატიის მიმართულებით. პარტიის წესდების თანახმად, პარტიის წევრების ყრილობა ირჩევს პარტიის პოლიტიკურ საბჭოსა და პარტიის თავმჯდომარეს, რომელიც არის უმაღლესი ხელმძღვანელი თანამდებობის პირი (ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველო, 2020), ექსპერტის აზრით, მიუხედავად აღნიშნულისა, პარტიას არ აქვს პარტიის წევრების ან მხარდამჭერების შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ჩართვის რეალური მექანიზმი „როგორც წესი, ყრილობაზე ერთი კანდიდატია წარდგენილი და ყველა დელეგატი მას აძლევს ხმას, რაც ძალიან შორსაა დემოკრატიული ღირებულებებისგან, ეს ეხება არა მარტო „ქართულ ოცნებას“, არამედ პარტიების უმრავლესობას“ (ინტერვიუ ექსპერტთან №1, 2020). „ქართული ოცნება“ სხვა ქართული პოლიტიკური პარტიების მსგავსად ლიდერის ირგვლივ შექმნილი პოლიტიკური პარტიაა, რომლის შიგნითაც გა-

დაწყვეტილების მიღების იერარქიულობა ამ პარტიის მუშაობის მთავარ პრინციპს წარმოადგენს (უბირია, 2018), შესაბამისად სწორედ პარტიის ლიდერის ავტორიტეტის გათვალისწინებით აიხსნება თუ რატომ ვერ შეძლო ქართულმა ოცნებამ შიდაპარტიული პროცესების დემოკრატიზაცია.

მსგავსად ამისა, ანალოგიური მდგომარეობაა პოლიტიკური პარტიის „მოქალაქეების“ შემთხვევაშიც, რომელსაც ინტერნეტ სივრცეში ვებ გვერდიც კი არ აქვს და შესაბამისად საჯაროდ მისი წესებსაც არაა ხელმისაწვდომი, არ აქვს არანაირი ოფიციალური შიდაპარტიული დემოკრატიული მექანიზმი და როგორც ექსპერტებიც აღნიშნავენ პარტია მთლიანად ლიდერის - ალექო ელისაშვილის ქარიზმის ირგვლივაა შექმნილი (ინტერვიუ ექსპერტთან N5, 2020) ამის ახსნა შესაძლოა ის, იყოს რომ პარტია მხოლოდ ბოლო არჩევნების წინ შეიქმნა და არ აქვს პარტიული პოლიტიკის წარმართვის შესაბამისი გამოცდილება.

წარმოდგენილი შვიდი პოლიტიკური პარტიის შიდაპარტიული პროცესების ანალიზი ცხადყოფს, რომ სახელმწიფო დაფინანსების პირობებში მართალია სუსტი პარტიები გადარჩნენ, მაგრამ ვერ შეძლეს პარტიულის სტრუქტურის განვითარება. „საქართველოს ლეიბორისტულმა პარტიამ“, მიუხედავად საბიუჯეტო ფინანსებისა, ვერ მოიპოვა ფართო ელექტორალური მხარდაჭერა, ამისგან განსხვავებით პოლიტიკურმა პარტია „გირჩმა“ საბიუჯეტო დაფინანსების არ არსებობის პირობებში შეექმნა შიდაპარტიული დემოკრატია, მოახერხა მოეზიდა დაფინანსების ალტერნატიული წყაროები და ამომრჩევლისთვის შეეთავაზებინა მკვეთრად გამოკვეთილი იდეოლოგიური პროგრამა. აღსანიშნავია, რომ საკვლევ პარტიებში „გირჩი“ ერთადერთია, რომელსაც შიდაპარტიული გადაწყვეტილებების მიღების დემოკრატიული მექანიზმი აქვს. პარტიამ შექმნა ელექტრონული პორტალი, რომლის მეშვეობითაც პარტიის რიგით წევრებს შეუძლიათ არა მხოლოდ ხმა მისცენ სასურველ კანდიდატს

და მონაწილეობა მიიღონ საპარლამენტო სიის ფორმირებაში, არამედ შეუძლიათ თავიანთი თავი კანდიდატად წამოაყენონ (გირჩი, 2020), ამასთან აღნიშნული პროცედურები კავშირშია „გირჩის“ მიერ შემოღებული ელექტრონული ვალუტის დაგროვებასთანაც, რაც პარტიის წევრს დამატებით მოტივაციას აძლევს ჩართოს პარტიულ საქმიანობაში და განახორციელოს შემოწირულობები, რაც ქართულ პოლიტიკურ სივრცეში პირველი პრეცედენტია.

შესაბამისად, რესურსებზე დამოკიდებულების თეორია ხსნის თანამედროვე ქართული პარტიული სპექტრის ინსტიტუციური მდგრადობის მთავარ გამოწვევებს. პარტიები, რომლებიც მუდმივად იღებენ საბიუჯეტო დაფინანსებას დამოკიდებულნი გახდნენ აღნიშნულ რესურსებზე და დაკარგეს პარტიული ორგანიზაციის განვითარების მოტივაცია, ხოლო პოლიტიკურმა პარტია „გირჩს“, რომელიც არ იღებს სახელმწიფო დაფინანსებას, აღმოაჩნდა მეტი მოტივაცია განვითარებინა პარტიული ორგანიზაცია და მმართველობით პროცესში ჩაერთო წევრები, რათა მოეხდინა არა მხოლოდ პარტიის ინსტიტუციური, არამედ ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფა.

დასკვნა

ამრიგად, კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ მიუხედავად წლიდან წლამდე სახელმწიფო ბიუჯეტიდან პოლიტიკურ პარტიათა დაფინანსების ზრდისა, იდეოლოგიური პროფილისა და თანმიმდევრული პოლიტიკის არარსებობა თანამედროვე ქართული პარტიების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელია.

რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიის კონტექსტში, გამართლდა ვარაუდი, რომლის მიხედვითაც, რაც უფრო იზრდება პარტიის ფინანსურ რესურსებში სახელმწიფო დაფინანსების ხვედრითი წილი, მით ნაკლებია პარტიის ინსტიტუციური მდგრადობა.

მონაცემთა ანალიზმა ცხადყო, რომ პარტიებს, რომლებსაც ფინანსურად სახელმწიფოზე დამოკიდებულების მაღალი მაჩვენებელი აქვთ („ლეიბორისტული პარტია“, „რესპუბლიკური პარტია“, „პატრიოტთა ალიანსი“), ინსტიტუციური მდგრადობის კუთხით აწყდებიან მეტ გამორწვევას. კვლევაში მოცემული რვა პოლიტიკური პარტიის შიდაპარტიული პროცესების ანალიზი გვაჩვენებს, რომ სახელმწიფო დაფინანსების პირობებში პატარა პარტიები „ფიზიკურად გადარჩნენ“, მაგრამ გარანტირებული დაფინანსების მიღების პირობებში დაკარგეს მძლავრი პარტიული ორგანიზაციის ჩამოყალიბების მოტივაცია, პარტიებს არ უღირთ გარისკონ და განსხვავებული ხედვები ან პოლიტიკური კურსები შესთავაზონ საკუთარ ამომრჩეველს იმის შიშით, რომ არ დაკარგონ ის მინიმალური სტაბილური ელექტორატი, რომელთა მეშვეობით სახელმწიფო დაფინანსებას მუდმივად იღებენ. ამისგან განსხვავებით პოლიტიკურმა პარტია „გირჩმა“ საბიუჯეტო დაფინანსების არ არსებობის პირობებში შექმნა შიდაპარტიული დემოკრატიის მექანიზმები, მოახერხა მოეზიდა დაფინანსების ალტერნატიული წყაროები და არჩევნებს შორის პერიოდში აქტიურად ლობირებდა პარტიის მხარდამჭერებისთვის სასურველ საკითხებს.

აღსანიშნავია, რომ კვლევის პროცესში დადასტურდა პარტიის ძალაუფლების საზღვრებსა (სამთავრობო/ ოპოზიციური პარტიები) და კერძო შემოსავლებს შორის კორელაცია - სახელისუფლებო პარტიები უფრო მეტ კერძო შემოწირულობას იღებენ, ხოლო ოპოზიციური პარტიები მეტად არიან დამოკიდებული საბიუჯეტო დაფინანსებაზე, რადგან კერძო სექტორი ერიდება ოპოზიციის დაფინანსებას. აღსანიშნავია „ნაციონალური მოძრაობისა“ და „ქართული ოცნების“ შემოსავლების ცვლილების მსგავსება მათი სტატუსის ცვლილების პარალელურად. 2012 წელს „ნაციონალურმა მოძრაობამ“ 12 მლნ. ლარამდე კერძო შემოწირულობა მიიღო, ხოლო 2016 წელს მას შემდეგ, რაც ის ოპოზიციას წარმოადგენდა მხოლოდ

651 662 ლარის შემოწირულობა მიიღო (დიაგრამა №6), მსგავსად ამისა 2012 წლის წინასაარჩევნო პერიოდში „ქართულმა ოცნებამ“, როგორც ოპოზიციურმა პარტიამ, 1,5 მილიონი ლარის შემოწირულობა მიიღო, ხოლო ხელისუფლებაში გადასვლის შემდეგ 2016 წელს მან თითქმის 23 მილიონი ლარის, ხოლო 2020 წელს თითქმის 24 მილიონი ლარის კერძო შემოწირულობა მიიღო(დიაგრამა №7). შესაბამისად ფაქტია, რომ უფრო მეტ კერძო შემოწირულობებს სამთავრობო პარტიები იღებენ, რაც გარკვეულწილად აიხსნება იმით, რომ ქართული ბიზნესი ერიდება ოპოზიციურ პარტიებთან მჭიდრო თანამშრომლობას და მათ სამომავლო ხელშეწყობის მიზნით სამთავრობო პარტიის დაფინანსება ურჩევნიათ.

ამრიგად, თანამედროვე ქართულ პარტიულ სპექტრში არსებული ფინანსური არასტაბილურობის შესახებ მსჯელობას პარტიების ინსტიტუციური მდგრადობის პრობლემამდე მივყავართ. მიუხედავად მზარდი სახელმწიფო დაფინანსების პარტიებს არ აქვთ ჩამოყალიბებული გადაწყვეტილებების მიღების დემოკრატიული მექანიზმები და ამჟღავნებენ ლიდერზე დამოკიდებულების მაღალ ხარისხს, არ აქვთ მდგრადი და თანმიმდევრული იდეოლოგიური ღირებულებები და ვერ უზრუნველყოფენ ამომრჩევლისთვის თანმიმდევრული, საგნობრივი პოლიტიკის შეთავაზებას, არ აქვთ ფინანსური შემოსავლების ალტერნატიული წყაროები, რაც კავშირშია პარტიების ბიუროკრატიულ სისუსტესთან და სახელმწიფო რესურსებზე დამოკიდებულების პირობებში პარტიებს არ აქვთ მძლავრი პარტიული ორგანიზაციული სტრუქტურის ფორმირების სათანადო მოტივაცია, რაც ინსტიტუციური მდგრადობის კუთხით თანამედროვე ქართული პარტიული სპექტრის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას წარმოადგენს.

ლიტერატურის სია

- გირჩი. (2020). *პარტიული სიის შედგენის წესი*. Retrieved from www.girchi.com: <https://www.girchi.com/ge/about/partiuli-siis-shedgenis-cesi> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- ევროპული საქართველო – მოძრაობა თავისუფლებისთვის. (2017). *ევროპული საქართველოს წესდება*. Retrieved from www.europeangeorgia.ge: <https://www.europeangeorgia.ge/statute/> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა. (2013). *ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის პრაიმერიზი*. Retrieved from www.unm.ge: <https://unm.ge/ge/videos/ertiani-nacionaluri-mozraobis-praimerizi> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა. (2013). *ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის წესდება*. Retrieved from www.unm.ge: <https://unm.ge/ge/about-us/cesdeba> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- მაცაბერიძე, მ. (2019). *საქართველოს პოლიტიკური სისტემა*. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- ნოღია, გ., & სქოლტახი, ა. პ. (2006). *საქართველოს პოლიტიკური ლანდშაფტი : პოლიტიკური პარტიები: მიღწევები, გამოწვევები და პერსპექტივები*. თბილისი: მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი.
- საერთაშორისო გამჭვირვალობა – საქართველო. (2021). *პარტიების შემოწირულობები*. Retrieved from www.transparency.ge: <https://transparency.ge/politicaldonations/ge/part-y/8> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- საქართველოს ლეიბორისტული პარტია. (2018). *საქართველოს ლეიბორისტული პარტიის წესდება*. Retrieved from www.labour.ge: <https://www.labour.ge/ka/chvens-shesakheb/tsesdeba/article/13161-leiboristuli-partiis-tsesdeba> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- საქართველოს პარლამენტი. (2008). *მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ კანონი*. Retrieved from www.matsne.gov.ge: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/28324?publication=8> ბოლო ნახვა: 11.10.2021

- საქართველოს პარლამენტი. (2020). *განმარტებითი ბარათი საქართველოს ორგანული კანონის პროექტზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე*. Retrieved from www.info.parliament.ge: <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/261613> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- საქართველოს პარლამენტი. (2020). *მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ კანონი*. Retrieved from www.matsne.gov.ge: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/28324?publication=34> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი. (2016). *საქართველოს პატრიოტთა ალიანსის წესდება*. Retrieved from www.partylists.cec.gov.ge: <https://partylists.cec.gov.ge/uploads/60/aliansi.pdf> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- საქართველოს რესპუბლიკური პარტია. (2015). *საქართველოს რესპუბლიკური პარტიის წესდება*. Retrieved from www.partylists.cec.gov.ge: <https://partylists.cec.gov.ge/uploads/58/usufas hvili-respublikelebi.pdf> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- საქართველოს საარჩევნო ადმინისტრაცია. (2020). *პოლიტიკური გაერთიანებებისა და საარჩევნო სუბიექტების საბიუჯეტო დაფინანსება*. Retrieved from www.funding.cec.gov.ge: <https://funding.cec.gov.ge/?search=1> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- სახელმწიფო აუდიტის სამსახური. (2020). *პოლიტიკური პარტიების ყოველწლიური დეკლარაციები*. Retrieved from www.monitoring.sao.ge: <https://monitoring.sao.ge/ka/declarations/annual> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- უბირია, გ. (2018). *მართული დემოკრატიის ტყვეობაში: რატომ ვერ შედგა ქართული დემოკრატია?* თბილისი: საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი.
- ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველო. (2020). *წესდება*. Retrieved from www.gd.ge: <https://gd.ge/party-regulation> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- ქობალია, ი. (2020). *პარტიების მიერ ინტერესების გაერთიანება და პოლიტიკის შექმნა (ქართული პარტიული პოლიტიკის ბოლო ათწლეული)*. In ზ. ბარქაია, ბ. კვაშილავა, ნ. გოგოლაძე, ი.

ქობალია, & ი. ჩხიკვაძე, *საქართველოს პოლიტიკური ლანდშაფტი* (pp. 107-132). თბილისი: აღმოსავლეთ ევროპის მრავალპარტიული დემოკრატიის ცენტრი.

- Biezen, v. I. (2003). *Political Parties in New Democracies: Party Organization in Southern and East-Central Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Billis, D. (2010). Hybrid Organizations and the Third Sector: Challenges for Practice, Theory and Policy. *Journal of Social Policy*, 5(2), 395-401.
- Bolleyer, N. (2020). State funding pressure in interest groups, political parties and service-oriented membership organisations. *West European Politics*, 1-27.
- Bolleyer, N., & Correa, P. (2020). Self-maintenance vs. goal attainment: drivers of mortality anxiety in organized civil society. *European Political Science Review*, 12(3), 277-288.
- civil.ge. (2020). *GD Tables Bill to Strip Parties Boycotting Parliament of State Funding*. Retrieved from www.civil.ge: <https://civil.ge/ka/archives/3877> ბოლო ნახვა: 11.10.2021
- Kakachia, K., & Lebanidze, B. (2016). Georgia's protracted transition: civil society, party politics and challenges to democratic transformation. In G. Nodia, & N. Jmukhadze, *25 Years of Georgia's Independence. Achievements and Unfinished Project* (pp. 130-161). Tbilisi: Ilia State University Press.
- Nassmacher, K. H. (2006). Regulation of Party Finance. In R. S. Katz, & W. Crotty, *Handbook of Party Politics* (pp. 446-456). London: SAGE Publications.
- Sartori, G. (2015). *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Colchester: ECPR Press.
- Scharrow, S. E., Webb, P. D., & Poguntke, T. (2017). *Organizing Political Parties: Representation, Participation, and Power*. Oxford: Oxford university press.
- Toka, G. (1997). Political Parties And Democratic Consolidation In East Central Europe. *Studies in Public Policy*(279).
- Venice Commission-OSCE/ODIHR. (2021). *Georgia - Joint Opinion of the Venice Commission and the OSCE/ODIHR on amendments to the Election Code, the Law on Political Associations of Citizens and the Rules of Procedure of the Parliament*. Retrieved from

www.venice.coe.int:

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)008-](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)008-)

[e&fbclid=IwAR3Y2EoGWbu2PI8tH_S8JkB1pZVB0oudKBYdz--fuEFStNfRwX39wNYvuig](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)008-e&fbclid=IwAR3Y2EoGWbu2PI8tH_S8JkB1pZVB0oudKBYdz--fuEFStNfRwX39wNYvuig) ბოლო ნახვა: 11.10.2021

Nika Gigauri

Diversification of finances and challenges of intra-party democracy in the Contemporary Georgian Political party spectrum

The aim of the paper is to determine the type of correlation between the Diversification of finances of parties and their of intra-party democracy based on the example of the 2008-2020 parliamentary elections.

The article uses qualitative research methods to answer research questions, namely, secondary data analysis, document analysis, and a comparison method that compares the institutional capacities of financially dependent and independent political parties in the study. The study includes a survey of experts, which in turn facilitated an in-depth study of the topic.

The introduction discusses the aims and objectives of the research, as well as the design and methodological foundations of the research. The first chapter of the paper reviews literature on the theoretical framework, such as the role of State funding in Institutionalization of Parties. Chapters two and three include an overview of empirical data and key research findings. The conclusion of the paper presents the findings of the research.

Thus, the study revealed that despite the increase in funding for political parties from the state budget from year to year, the lack of ideological profile and consistent policies is one of the important characteristics of Contemporary Georgian parties.

Keywords: Budget Financing, Intra-Party Democracy, Elections, Party Organization, Electoral Success.